

УДК 351.746

Т. А. Сутюшев, А. В. Чухлатий

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК У ПРИКОРДОННИХ РАЙОНАХ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИН, ЯКІ МОЖУТЬ СПРОВОКУВАТИ ВНУТРІШНІЙ ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ, ТА ЗАГАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Наведено проблеми застосування внутрішніх військ, пов'язані з необхідністю реагування на широкий перелік загроз внутрішній безпеці в умовах певної відомчої відокремленості сил сектора безпеки і оборони держави, а також запропоновано загальний підхід до вирішення цих проблем.

Ключові слова: внутрішній збройний конфлікт, прикордонні райони.

Постановка проблеми. Наразі у державі є прикордонні райони, які за переліком ознак можна віднести до так званих потенційно кризових і в яких за певних обставин кризовий розвиток подій може призвести за допомогою зацікавлених сторін до такого явища, як внутрішній збройний конфлікт (ВЗК). Провокування з боку деяких зацікавлених сторін саме у таких районах ВЗК є для них привабливим з точки зору реалізації своїх проміжних намірів, наприклад, введення в них у ході ВЗК коаліційних сил (можливо, у вигляді миротворчих сил із санкції міжнародних установ) під слухним гуманним приводом. Надзвичайні обставини, що сприяють провокуванню ВЗК у прикордонних потенційно кризових регіонах та районах, можуть бути зумовлені такими подіями, як масовий перехід кордону з боку суміжної держави (держав), закидання ззовні в ці райони підрозділів сил спеціальних операцій (ССО), масові безпорядки, прояв діяльності незаконних збройних формувань (НЗФ), організованих як із місцевих мешканців, так і з прибулих осіб, можливо й зовнішніх мігрантів з кримінального контингенту. Такі події можуть відбуватися послідовно або паралельно, не виключаючи варіанта, коли вони відбуватимуться одночасно всі разом, що буде вимагати залучення значного потенціалу сил сектора безпеки і оборони держави і сприяти його “розпорошуванню”. Ситуація може значно погіршитись, якщо виникнуть при цьому ознаки готовності зацікавлених у кризових подіях сторін щодо організації втручання в них зовнішніх сил, що потребуватиме приведення у відповідну готовність Об'єднаних сил швидкого реагування (ОСШР). Ситуація ще більш може

ускладнитись, якщо наведені кризові події будуть, хоча б частково, відбуватись у місцях, прийнятних для забезпечення прибуття (аеропорти, залізничні вузли, порти), зосередження та оперативного розгортання (наприклад, колишні та діючі полігони) ОСШР. За наведених обставин визначення місця, ролі і завдань внутрішніх військ (ВВ) на підставі директивних документів буде досить складним тому, що всі зазначені події потребуватимуть негайного залучення ВВ і це, на наш погляд, в умовах обмежених їх можливостей слід розглядати як певну проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема щодо визначення пріоритету в реагуванні ВВ на загрози, що обумовлюються наведеними надзвичайними обставинами і виникають одночасно, неодноразово висвітлювалася у ході польових дослідницьких заходів, які проводилися за рішенням командування ВВ МВС України. Результати цих заходів знаходили відображення у відповідних звітах та оглядах, наприклад у [1]. Однак висновки з цих заходів не мали узагальнюючого характеру стосовно визначення пріоритету в реагуванні ВВ на ту чи іншу загрозу. У наукових виданнях зазначена проблема порушувалася лише в окремих аспектах. Наприклад, у науковій статті [2] розглядався її правовий аспект, а у [3] – аспект вирішення проблемних питань взаємодії сил сектора безпеки і оборони, що діють сумісно у потенційно кризовому прикордонному районі. З урахуванням широкого спектра сил, які можуть бути задіяні у протидії зазначеним загрозам, завдання організації та підтримання їх одночасної взаємодії є додатковою проблемою. Під час

вирішення згаданих проблем треба пам'ятати, що основні завдання ВВ з огляду на їх специфічність не дублюються жодною із силових структур і що саме вони будуть основним складником військової сили для нейтралізації зазначених загроз з метою недопущення їх розвитку до рівня, достатнього для виникнення ВЗК. Слід зауважити, що подібні положення наводились у наукових працях керівництва внутрішніх військ Російської Федерації (РФ), наприклад [4]. Зважаючи на наведене вище, а також на останні як практичні, так і теоретичні напрацювання авторів, доцільно викласти окремі їх міркування.

Метою статті є висвітлення поглядів стосовно проблем щодо порядку реагування формувань ВВ на загрози, які в умовах надзвичайних обставин одночасно можуть виникнути у потенційно кризових прикордонних районах держави і спровокувати ВЗК, а також щодо пріоритету у взаємодії цих формувань з іншими силами держави у період організації і ведення протидії зазначеним загрозам.

Виклад основного матеріалу. Реалізація наведених вище загроз буде здійснюватися за єдиним замислом зацікавлених сторін і мати конкретну мету, наприклад, взяття під контроль кризової ситуації у прикордонному районі у ході спровокованого в його межах ВЗК з можливим втручанням у нього зовнішніх сил. Розглянемо можливу логіку реалізації цих загроз. Масові безладдя зацікавленим сторонам вигідно провокувати у віддалених від пунктів постійної дислокації ВВ прикордонних районах і, зокрема, там, де мешкають етнічні меншини, які за участі у масових безладдях можуть розраховувати на безпосередню підтримку їх етнічних родичів з іншого боку державного кордону після його перетинання. Організація і координація дій учасників масових безладь, а також учасників масового перетинання кордону можуть здійснюватися за допомогою ССО іноземних держав, зацікавлених у кризових подіях. З метою організації силової протидії правоохоронним органам і військовим формуванням держави ці підрозділи ССО

можуть також узяти на себе організацію і керівництво НЗФ із числа як місцевих мешканців, так і учасників масового переходу кордону. Крім іншого, ці підрозділи можуть спрямувати свої зусилля безпосередньо на зрив своєчасного прибуття у кризові райони формувань не тільки ВВ, але й ОСШР. Тому об'єктами особливої уваги з боку сил сектора безпеки і оборони держави мають стати райони зосередження і розгортання цих формувань. Провокування масових безладь, організація масового переходу кордону, закидання підрозділів ССО, утворення та активізація дій НЗФ саме у наведеній послідовності за стислий час вимагатимуть з боку держави негайного реагування на зазначені події з неминучим певним розосередженням сил. У зв'язку з недостатністю цих сил і, насамперед ВВ, з початком таких подій дуже важливим буде раціональний розподіл їх місцевого та регіонального потенціалу. Максимум зусиль, передусім, доцільно буде зосереджувати на локалізації кризових подій, недопущенні об'єднання учасників масових безладь і масового переходу кордону, прикритті ймовірних напрямків дій ССО, контролі районів збору та перебування НЗФ. Локалізація окремих районів кризових подій (в основному, масових безладь) має проводитися з метою недопущення припливу в них додаткових рушійних сил, а також виключення їх перегрупування. Тому зусилля з локалізації слід зосереджувати, насамперед, на комунікаціях. Щодо локалізації районів масового переходу кордону, то її слід проводити якомога раніше у межах прикордонних контрольованих районів Державної прикордонної служби (ДПС) України, і зусилля зосереджувати спочатку на спрямуванні руху його учасників [можливо, за допомогою аеромобільних сил як ДПС, так і Збройних Сил (ЗС) України] у місця, сплановані для організації їх тимчасового перебування, а надалі – на проведенні охоронних, карантинних, фільтраційних та інших заходів. Реалізація зазначених зусиль з метою виключення можливості виникнення при цьому гуманітарної катастрофи

потребуватиме значних сил. Неабияку допомогу в цьому можуть надати ЗС України. Їх потенціал може бути задіяний на підставі ст. 20 Закону України “Про правовий режим надзвичайного стану”, а також Закону України “Про оборону” у випадку захоплення й ідентифікації на території представників підрозділів ССО іноземної держави з відповідним документуванням цього факту. Тому роль ЗС України і, насамперед, їх аеромобільних формувань у вирішенні проблеми локалізації та нейтралізації учасників масового переходу кордону важко буде недооцінити, адже ділянок одночасного перетинання кордону може бути кілька, наприклад, до 2-3, з відстанями між ними до десятків кілометрів, а кількість самих учасників може скласти тисячі осіб. Щодо успішної протидії підрозділам ССО, їх нейтралізації та ідентифікації, то вона зможе відіграти вирішальну роль унаслідок зриву їх завдань з організації протиправних сил і подальшої координації їх дій. Значну допомогу в проведенні ВВ військових заходів, спрямованих проти цих підрозділів, можуть надати оперативно-бойові підрозділи Служби безпеки України.

Прискоренню застосування ВВ у зазначених кризових подіях сприятиме якомога швидке отримання про них інформації від силових відомств, які за профілем своєї діяльності мають достатні розвідувально-інформаційні можливості (у тому числі за рахунок їх оперативно-розшукової діяльності) і за організацію адекватної реакції на ці події відповідають у першу чергу. На наш погляд, одержання такої інформації керівництвом ВВ місцевого або регіонального рівнів при її проходженні регіонального рівня вертикалі повідомлення вищого керівництва будь-якого силового відомства (у випадку, якщо така інформація отримана і йде від нижчих ланок управління до вищих) значно б сприяло прискоренню прийняття рішення щодо залучення формувань ВВ на регіональному, місцевому і навіть на об'єктовому рівнях (останнє є особливо важливим для організації протидії підрозділам ССО). Слід зауважити, що прискоренню прийняття (уточнення) зазначених рішень значно сприятиме налагоджена взаємодія силових відомств, які,

на жаль, сьогодні відповідають за вирішення кризових ситуацій, в основному, за профілем своєї діяльності, насамперед у межах відомчих директивних документів. Така відокремленість знайшла відображення й у розподілі території нашої держави на зони відповідальності, зони оперативного реагування, зони, райони та сектори проведення відповідних військових заходів, а також райони відповідальності за окремими силовими відомствами з директивними закріпленнями. Такий розподіл мав відповідати, перш за все, загальнодержавним вимогам з урахуванням відомчих вимог, але стосовно окремих потенційно кризових прикордонних регіонів і районів, яких торкнувся зазначений розподіл, вплив відомчих інтересів, на наш погляд, відіграв не зовсім раціональну роль. На жаль, у публічному обговоренні результатів нещодавно проведених дослідницьких стратегічних командно-штабних навчань “Адекватне реагування-2011” ці питання у прямій постановці не висвітлювалися. З урахуванням того, що пріоритетна роль у безпосередньому вирішенні зазначених вище кризових подій належатиме ВВ як основному військовому інструменту, який можна буде задіяти в умовах правового режиму надзвичайного стану (зміст наведених подій обумовлює його введення), організацію і підтримання раціональної взаємодії ВВ з формуваннями та органами силових відомств доцільно було б здійснювати на підставі єдиної системи операцій ВВ. Потреба у розробленні такої системи на сьогодні назріла. Поєднання відібраних під кризові події з такої системи відповідних форм з доцільними формами з єдиної системи операцій Збройних Сил та адекватними формами застосування сил інших відомств дало б можливість отримати необхідний комплекс сумісних операцій (дій) не тільки для нейтралізації цих кризових подій, але й ВЗК у випадку його виникнення через ці події. Такий комплекс сприяв би виключенню недоліків, що обумовлює “вузьковідомчий підхід”, утворенню прийнятної для всіх відомств організаційної форми застосування сумісних сил, а також прийнятних для всіх власне форм і способів їх застосування із загальною кінцевою метою. Наведені положення з урахуванням

особливостей потенційно кризових прикордонних регіонів та районів і наявність прогнозів на характер розвитку в них кризових подій з переходом їх у ВЗК мають бути покладені у відповідні концепції з вирішення в них таких конфліктів саме шляхом застосування військової сили.

Висновки

1. У разі одночасного виникнення загроз внутрішній безпеці у прикордонному районі у вигляді масових безладь, масового переходу кордону, дій підрозділів ССО і НЗФ пріоритет початкового реагування ВВ має зосереджуватися на ізоляції та стримуванні дій протиправних сил, виключенні об'єднання їх зусиль.

2. Пріоритет взаємодії формувань ВВ з органами та формуваннями інших силових відомств на початку кризових подій має бути наданий взаємообміном первинною інформацією при її проходженні регіонального рівня вертикалі повідомлення вищого керівництва будь-якого силового відомства у випадку, якщо така інформація отримана і йде від нижчих ланок управління до верхніх.

3. Системне застосування ВВ у ході реагування на зазначені загрози має здійснюватись у формі комплексу сумісних операцій і дій, який доцільно складати на підставі єдиних систем операцій відповідних силових відомств, і в тому числі єдиної системи операцій ВВ, розроблення якої є на сьогодні актуальним завданням.

Список використаних джерел

1. Довбня, В. В. Огляд проведення дослідницького тактико-спеціального навчання. Головне управління внутрішніх військ МВС України. – Реєстр. № 3/11-1275 від 06.06.2008 р.
2. Сутюшев, Т. А. Обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази стосовно проведення спеціальної операції з припинення внутрішнього збройного конфлікту у прикордонному районі [Текст] / Т. А. Сутюшев, О. В. Кривенко // Честь і закон. – 2001. – № 2. – С. 59–64.
3. Аллеров, Ю. В. Порядок дій внутрішніх військ і Державної прикордонної служби під час виконання спільних завдань у ході спеціальної операції з припинення внутрішнього збройного конфлікту у прикордонному районі [Текст] / Ю. В. Аллеров, Т. А. Сутюшев, І. Є. Морозов // Честь і закон. – 2001. – № 2. – С. 69–74.
4. Баранов, В. П. Доктринальные вопросы внутренней безопасности [Текст] / В. П. Баранов // Военная мысль. – 2007. – № 4. – С. 17–22.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2012 р.